

PANorama

ODDZIAŁU POLSKIEJ AKADEMII NAUK
W OLSZTYNIE I W BIAŁYMSTOKU

Nr 1 (23) 2023

www.panorama.olsztyn.pan.pl

2 Aktualności

5 „Po człowieku pozostaje każdy bezinteresowny,
prosty, szczerzy i darmowy gest miłości”
prof. dr hab. Roman Kisiel, prof. zw.

7 PAN na zakręcie historii
prof. dr hab. Marek Konarzewski

11 Opowieść o dwóch miastach
Prof. dr hab. Beata Tarnowska

13 Młodzi do dzieła!
Dr hab. Maciej Sałaga

Aktualności, PANorama nr 1(23) 2023

30 listopada 2022 roku podczas 23. sesji Zgromadzenia Ogólnego Członków Oddziału PAN w Olsztynie i w Białymstoku z siedzibą w Olsztynie, zostały wybrane nowe władze Oddziału na kadencję 2023–2026. Prezesem Oddziału został prof. Andrzej Ciereszko, czł. koresp. PAN, natomiast Wiceprezesami – prof. Jan Janowski, czł. koresp. PAN i prof. Adam Zięcik, czł. rzecz. PAN. Do Prezydium weszli również: prof. Włodzimierz Bednarski, czł. rzecz. PAN, prof. Jan Kotwica, czł. koresp. PAN, i prof. Irina Kowalska, czł. koresp. PAN.

Nowy rok przyniósł nam niestety bardzo smutną wiadomość, ponieważ w dniu **10 stycznia** w wieku 75 lat odszedł od nas Prof. dr hab. dr h.c. mult. Jerzy Wilkin. Pan Profesor był członkiem Oddziału PAN w Olsztynie i w Białymstoku z siedzibą w Olsztynie od momentu jego powstania w 2015 roku, wybitnym naukowcem, nauczycielem akademickim, twórczym badaczem, niekwestionowanym autorytetem, wspaniałym przyjacielem i niezwykłym człowiekiem. Zajmował się ekonomią instytucjonalną, ekonomią polityczną i ekonomią sfery publicznej. Był autorem ok. 400 publikacji naukowych dotyczących m.in. problematyki rozwoju wsi i rolnictwa, relacji między państwem a gospodarką, jak i metodologii ekonomii i filozofii nauki. Profesor Wilkin okazał się również zasłużonym pracownikiem Instytutu Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, inicjatorem powstania w Instytucie Zakładu Integracji Europejskiej, którego był wieloletnim Kierownikiem. Przez wiele lat był związany z Uniwersytetem Warszawskim, na którym pełnił funkcje dziekana Wydziału Nauk Ekonomicznych, dyrektora Ośrodka Studiów Amerykańskich oraz kierownika Katedry Ekonomii Politycznej. Wykładał m.in. na Uniwersytecie w Białymstoku (na którym kierował Zakładem Przedsiębiorczości) oraz w Wyższej Szkole Komunikowania i Mediów Społecznych im. Jerzego Giedroycia w Warszawie. W uznaniu zasług w zakresie rozwoju ekonomiki rolnictwa oraz wkładu w działalność European Association of Agricultural Economists (EAAE), Profesor Wilkin

otrzymał tytuł EAAE Fellow, będący najważniejszym wyróżnieniem nadawanym przez to międzynarodowe stowarzyszenie. Za wybitne osiągnięcia w działalności naukowo-badawczej odznaczony został Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski oraz Złotym Krzyżem Zasługi.

17 stycznia 2023 r. w siedzibie Oddziału PAN w Olsztynie i w Białymstoku odbyła się Uroczystość rozdania Nagród Naukowych Oddziału – VI Edycji. Decyzją Kapituły, na mocy Uchwały Prezydium Oddziału, przyznano trzy nagrody i jedno wyróżnienie:

w kategorii nauki społeczne i humanistyczne:

Prof. dr hab. Jarosław Mariusz Ławski, Wydział Filologiczny, Uniwersytet w Białymstoku, za „Przedstawienie nowej interpretacji utworów Juliusza Słowackiego i zaproponowanie nowej metodologii badań nad wyobraźnią poetycką”.

w kategorii nauki biologiczne, rolnicze i medyczne:

Dr hab. Agnieszka Waclawik, Instytut Rozrodu Zwierząt i Badań Żywności PAN w Olsztynie, za „Wykazanie molekularnych interakcji między sygnałem zarodkowym i jego mediatorami a układem rodnym we wczesnej ciąży na modelu świni”.

w kategorii nauki ścisłe, techniczne i nauki o Ziemi:

Prof. dr hab. Tomasz Brzeziński, Wydział Matematyki, Uniwer-

sytet w Białymstoku, za cykl prac dotyczących „Badania struktury wiązarów i ich zastosowań w teorii pierścieni i klamerek”. Przychylając się do rekomendacji Kapituły Nagrody, Prezydium Oddziału podjęło także decyzję o przyznaniu **wyróżnienia**:

Prof. dr hab. n. med. Barbara Gawrońska-Kozak, Instytut Rozrodu Zwierząt i Badań Żywności PAN w Olsztynie, za „Wykazanie roli czynnika transkrypcyjnego FOXn1 i wyjaśnienie mechanizmu jego działania w regeneracji urazów skórnych”.

Jeszcze raz gratulujemy Laureatom i Wyróżnionym ich osiągnięć i dziękujemy za znakomite wykłady.

19 stycznia 2023 roku na Uniwersytecie w Białymstoku odbyło się posiedzenie Komisji Nauk Humanistycznych. Prof. dr hab. Halina Parafricanowicz (Uniwersytet w Białymstoku, Wydział Historii i Stosunków Międzynarodowych) przedstawiła sprawozdanie z działalności Komisji w latach 2019–2022. Na zebraniu odbyły się wybory nowych władz Komisji na kadencję 2023–2026. Przewodniczącym został prof. dr hab. Zbigniew Chojnowski (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski, Wydział Humanistyczny), Wiceprzewodniczącymi – prof. dr hab. Alina Naruszewicz-Duchlińska (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski, Wydział Humanistyczny) oraz dr hab. Maciej Karczewski, prof. UwB (Uniwersytet w Białymstoku, Wydział Historii i Stosunków Międzynarodowych). W skład nowego Prezydium Komisji weszli także prof. dr hab. Halina Parafricanowicz (Uniwersytet w Białymstoku, Wydział Historii i Stosunków Międzynarodowych) oraz prof. dr hab. Antoni Mironowicz (Uniwersytet w Białymstoku, Katedra Teologii Prawosławnej). Funkcję Sekretarza Komisji otrzymał ponownie dr Bogdan Radzicki (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski, Wydział Humanistyczny).

Z inicjatywy Artystycznej Rezerwy Twórczej UWM i pod patronatem dr. hab. Jerzego Przyborowskiego, prof. UWM, Rektora Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, prof. dr hab. Andrzeja Cierieszko, prezesa Oddziału PAN w Olsztynie i w Białymstoku z siedzibą w Olsztynie, oraz prof. dr hab. Mariusza Piskuły, Dyrektora Instytutu Rozrodu Zwierząt i Badań Żywności PAN w Olsztynie, naukowcy, studenci i mieszkańcy Olsztyna **w dniach od 13 do 17 lutego br.** malowali obraz pt. „Nasze Niebo Kopernika”. Na obrazie o powierzchni 80 cm x 100 cm oznaczono 832 kwadraty. Każdy z uczestników mógł zamalować jeden z nich dowolnym motywem. Pomysłodawcą akcji był dr hab. Stanisław Czachorowski, prof. UWM. Inspiracją dla niego stały się działania Profesora Eugeniusza Geno Małkowskiego realizowane kilkanaście lat temu, m.in. podczas Europejskiej Nocy Naukowców.

9 marca 2023 roku w siedzibie Oddziału PAN przy ul. Partyzantów 87 w Olsztynie odbyło się posiedzenie Komisji Nauk o Życiu. Prof. dr hab. n. med. Barbara Gawrońska-Kozak

AKTUALNOŚCI

(Instytut Rozrodu Zwierząt i Badań Żywności PAN w Olsztynie) przedstawiła sprawozdanie z działalności Komisji w latach 2020–2022. Na zebraniu odbyły się wybory nowych władz Komisji na kadencję 2023–2026. Przewodniczącym Komisji został dr hab. Wiesław Wiczkowski, prof. IRZiBŻ (Instytut Rozrodu Zwierząt i Badań Żywności PAN w Olsztynie), Wiceprzewodniczącą Komisji i Przewodniczącą Sekcji Nauk Biologicznych – prof. dr hab. Nina Smolińska (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski), Wiceprzewodniczącym Komisji i Przewodniczącym Sekcji Nauk Medycznych – dr hab. Piotr Zabielski (Uniwersytet Medyczny w Białymstoku), Wiceprzewodniczącym Komisji i Przewodniczącym Sekcji Nauk o Żywności i Żywieniu – dr hab. Sylwester Czaplicki, prof. UWM (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski), natomiast Sekretarzem Komisji – dr Bartosz Fotschki (Instytut Rozrodu Zwierząt i Badań Żywności PAN w Olsztynie).

7 marca 2023 roku na Uniwersytecie w Białymstoku odbyło się posiedzenie Komisji Nauk Chemicznych i Fizycznych. Prof. dr hab. Joanna Karpińska (Uniwersytet w Białymstoku, Wydział Chemii) przedstawiła sprawozdanie z działalności Komisji w latach 2019–2022. Na zebraniu odbyły się wybory nowych władz Komisji na kadencję 2023–2026. Przewodniczącą została prof. dr hab. Agnieszka Wilczewska (Uniwersytet w Białymstoku, Wydział Chemii), Wiceprzewodniczącymi

– prof. dr hab. Andrzej Maziewski (Uniwersytet w Białymstoku, Wydział Fizyki) oraz dr hab. Janina Piekutin (Politechnika Białostocka, Wydział Budownictwa i Nauk o Środowisku). W skład nowego Prezydium Komisji weszli także prof. dr hab. Danuta Kruk (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski, Wydział Nauk o Żywności) oraz dr hab. Ryszard Gieniusz, prof. UwB (Uniwersytet w Białymstoku, Wydział Fizyki). Funkcję Sekretarza Komisji otrzymała ponownie prof. dr hab. Marta Płońska-Brzezińska (Uniwersytet Medyczny w Białymstoku, Wydział Farmaceutyczny).

18 maja 2023 roku Komisja Nauk Humanistycznych we współpracy z Olsztyńskim Forum Nauki i Uniwersytetem Warmińsko-Mazurskim w Olsztynie zorganizowała otwartą debatę na temat miejsca humanistyki we współczesnym świecie. Wykład wprowadzający pt. „Utracona przyszłość? Wiedza, wyobraźnia i performatywność postępu” wygłosił prof. dr hab. Andrzej Wojciech Nowak (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu). Po debacie odbyło się zebranie Komisji Nauk Humanistycznych. Podjęto na nim m.in. temat zorganizowania spotkania popularyzującego wiedzę o historii regionu, a także humanistycznej konferencji naukowej w roku 2024.

ROMAN KISIEL

„Po człowieku pozostaje każdy bezinteresowny, prosty, szczerzy i darmowy gest miłości”

Prof. dr hab. Jerzy WILKIN, dr h.c. mult., czł. rzecz.

PAN urodził się w 1947 r. we Lwówku Śląskim. Ukończył w 1970 r. studia na Wydziale Ekonomii Politycznej Uniwersytetu Warszawskiego, z którym związał dalsze losy zawodowe. W roku 1976 uzyskał stopień doktora ekonomii na Wydziale Nauk Ekonomicznych UW, na podstawie rozprawy doktorskiej pt. „Kształtowanie dochodów ludności rolniczej w Polsce”, której promotorem był prof. Jędrzej Lewandowski, a w 1985 r. – stopień doktora habilitowanego nauk ekonomicznych. W 1992 r. uzyskał tytuł profesora nauk ekonomicznych na tymże wydziale, gdzie pracował do 2014 r. Pełnił w tym czasie wiele funkcji organizacyjnych, w tym: Prodziekana i Dziekana WNE UW, a także Dyrektora Ośrodka Studiów Amerykańskich UW. Kierował też Zakładem Integracji Europejskiej w Instytucie Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN oraz Zakładem Przedsiębiorczości na Uniwersytecie w Białymstoku.

Zakres zainteresowań naukowych i badawczych Prof. J. Wilkina był bardzo szeroki. Dotyczył takich dziedzin wiedzy jak:

- rozwój teorii ekonomii, w tym podstaw metodologicznych tej dyscypliny nauki;
- analiza porównawcza systemów ekonomicznych i procesów przekształceń owoych systemów;
- analiza transformacji postsocjalistycznej jako wielowymiarowego procesu zmian instytucjonalnych;
- rozwój ekonomii instytucjonalnej i wykorzystanie osiągnięć tego nurtu ekonomii w wyjaśnianiu zjawisk zachodzących we współczesnej gospodarce;
- teoria wyboru publicznego i jej zastosowanie do analizy funkcjonowania państwa i sfery publicznej;
- ewolucja ekonomii politycznej, jej głównych nurtów i znaczenia w kształtowaniu teorii ekonomii oraz w zastosowaniach praktycznych;
- ekonomika rolnictwa i rozwoju obszarów wiejskich;

- polityka rolna i polityka rozwoju obszarów wiejskich;
- teoria i praktyka (polityka) integracji europejskiej.

We wszystkich tych dziedzinach opublikował prace, z których wiele wzbudziło znaczne zainteresowanie, czego wyrazem jest m.in. duża liczba odwołań w pracach naukowych innych autorów. Zarówno w pracy naukowo-badawczej, jak i dydaktycznej wykorzystywał osiągnięcia ekonomii i innych nauk społecznych, zwłaszcza socjologii, filozofii, historii i nauk politycznych. Jego **interdyscyplinarne zainteresowania** były doceniane przez socjologów, na co wskazuje m.in. powoływanie go na recenzenta zarówno dorobku naukowego w postępowaniach awansowych socjologów (profesorskich i habilitacyjnych), jak i publikacji z tej dziedziny, recenzenta wydawnictw socjologicznych czy współautora publikacji z tej dziedziny.

Jednym z ważniejszych nurtów zainteresowań badawczych i przedmiotem wielu publikacji Prof. J. Wilkina była **analiza społeczno-ekonomicznych procesów transformacji postsocjalistycznej i problematyka funkcjonowania państwa**. Część prac z tej dziedziny dotyczyła ogólnych zagadnień przekształceń systemowych, a część odnosiła się do transformacji rolnictwa i obszarów wiejskich. Procesy transformacji postsocjalistycznej były dla Niego szczególnie fascynującym obszarem

WSPOMNIENIE

badawczym, bowiem pozwalały połączyć Jego wcześniejsze zainteresowania naukowe dotyczące: analizy porównawczej systemów ekonomicznych (wykładał ten przedmiot m.in. na uczelniach amerykańskich i europejskich). Efektem tego nurtu badań była m.in. książka p.t. *Jaki kapitalizm, jaka Polska?* Badania i publikacje dotyczące **rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich** pozwoliły Profesorowi zweryfikować wiele twierdzeń ogólnej teorii ekonomii.

Za szczególny **wkład badawczy w zakresie ekonomiki rolnictwa i rozwoju obszarów wiejskich oraz polityki rolnej i polityki rozwoju obszarów wiejskich w kontekście integracji europejskiej** uznawane są prace poświęcone analizie porównawczej kwestii agrarnej w różnych systemach społeczno-ekonomicznych i w różnych krajach oraz wskazanie, że kwestia agrarna wykazuje tendencję do odnawiania się, ale w nowej, zmieniającej się postaci. Wyniki przeprowadzonych kompleksowych badań dotyczących wielofunkcyjności rolnictwa, w tym jego roli w dostarczaniu dóbr publicznych, zostały zawarte w serii publikacji w polskiej i angielskiej wersji językowej oraz artykułów w *EU Monitoring*, które Profesor redagował.

W czasach swojej ogromnej aktywności naukowej (kilkaset publikacji o zasięgu krajowym i międzynarodowym) Prof. J. Wilkin był członkiem wielu organizacji międzynarodowych i pełnił szereg funkcji, przygotowując m.in. koncepcje polityki UE wobec wsi i rolnictwa. Kierował wieloma **międzynarodowymi i krajowymi projektami badawczymi**, w tym projektami PHARE, KBN i NCN ważnymi zarówno z poznawczego, jak i praktycznego punktu widzenia.

Poza pełnionymi funkcjami na Uniwersytecie Warszawskim i w Instytucie Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN oraz na Uniwersytecie w Białymstoku, był kierownikiem, ekspertem, członkiem wielu rad naukowych, fundacji, projektów i stowarzyszeń, instytutów, oraz redaktorem wydawnictw krajowych i zagranicznych, autorem i współautorem wielu znakomitych opracowań krajowych i zagranicznych, dotyczących najważniejszych problemów społeczno-ekonomicznych.

Przez wiele lat był członkiem Centralnej Komisji ds. Stopni i Tytułów oraz współautorem strategii rozwoju szkolnictwa wyższego w Polsce. Odbył wiele staży naukowych i wizyt studyjnych prowadząc wykłady w kilkunastu krajach na czołowych uniwersytetach amerykańskich i europejskich. W uznaniu za swój bogaty dorobek uzyskał najwyższe odznaczenia państwowe, zaszczytne wyróżnienia doktora *honoris causa* UwB, SGGW i UWM w Olsztynie (w 2020 r.; w tym ośrodku

także Złoty Laur i tytuł Honorowego Profesora) oraz międzynarodowe. Był członkiem Oddziału PAN w Olsztynie i Rady Programowej „Olsztyn Economic Journal”.

Pan Profesor od wielu lat był ściśle związany zarówno z Uniwersytetem Warmińsko-Mazurskim w Olsztynie, jak i środowiskiem naukowym regionu, szczególnie wspierając swoją wiedzę i doświadczeniem pracowników Wydziału Nauk Ekonomicznych. Będąc członkiem Centralnej Komisji ds. Stopni i Tytułów wielokrotnie recenzował prace habilitacyjne i wnioski profesorskie pracowników Wydziału. Bardzo ważną rolę odegrał także w kształceniu młodej karydy naukowej. Brał udział w opracowaniu kryteriów postępowania i dzielił się swoimi doświadczeniami w prowadzeniu studiów doktoranckich. Wielokrotnie recenzował prace doktorskie i sprawował merytoryczną opiekę nad młodymi pracownikami naukowymi, którzy odbywali staże na Uniwersytecie Warszawskim i w Instytucie PAN.

Niezwykle ważne dla rozwoju naukowego na Wydziale było wsparcie ze strony Prof. dr. hab. Jerzego Wilkina w procesie aplikowania o środki krajowe i zagraniczne w ramach projektów naukowych, a także wspólna ich realizacja.

Współpraca Pana Profesora realizowana była także w obszarze dydaktycznym, m.in. poprzez wykłady: dla studentów, otwarte, inauguracyjne, w ramach studiów podyplomowych, a także prowadzenie seminariów naukowych na Wydziale Nauk Ekonomicznych.

Odszedł od nas wspniany człowiek, wielki naukowiec i organizator nauki. Ze smutkiem żegnamy człowieka prawego charakteru i otwartego umysłu, wychowawcę wielu pokoleń znakomitych specjalistów. Naukowca należącego do grona tych wybitnych osobistości, które w sposób najbardziej znaczący wpłynęły na polską naukę. To dla niej niepowetowana strata.

Pan Profesor był człowiekiem o szerokich horyzontach i niezależnych poglądach. Był wzorem rzetelności w pracy naukowej, cenionym i szanowanym wychowawcą wielu pokoleń studentów, których obdarzał życzliwością, troską i zachęcał do wytrwałości w realizowaniu własnych pasji badawczych. Był wielkim człowiekiem, także dzięki swojej skromności i pracowitości.

prof. dr. hab. Roman Kisiel, prof. zw.
Wydział Nauk Ekonomicznych
UWM Olsztyn

PROF. DR HAB. MAREK KONARZEWSKI

PAN na zakręcie historii

Miałem niedawno przyjemność uczestniczyć w zorganizowanej przez Wydział V PAN uroczystości z okazji 90. rocznicy urodzin pana prof. Tadeusza Popieli – członka rzeczywistego PAN, wybitnego naukowca i lekarza, byłego rektora UJ. Pan profesor, wciąż pełen sił witalnych, uświetnił spotkanie garścią refleksji nad kondycją Akademii, którą zna przecież niemal od początków jej działalności.

Słowa Pana Profesora nie skłaniały do optymizmu. Jego zdaniem znajdujemy się właśnie w najgroźniejszym momencie całej historii PAN. Choć moje doświadczenie związane z pobytem w tej placówce jest znacznie krótsze, to niestety muszę się z prof. Popielą zgodzić. Z uwagi na wielość zagrożeń, obecna sytuacja Akademii nie ma precedensu. Poniżej pokrótce ją przedstawię, nieco arbitralnie wyszczególniając zagrożenia sytuujące się poza PAN (zagrożenia zewnętrzne) oraz te, które wynikają z czynników wewnątrzinstytucjonalnych. Zwrócę przy tym uwagę na możliwe środki zaradcze.

ZAGROŻENIA ZEWNĘTRZNE

Największym zagrożeniem instytucjonalnym pozostaje od lat permanentne niedofinansowanie zarówno instytutów PAN, jak i Kancelarii (a przez to ciał finansowanych za pośrednictwem Kancelarii, w tym oddziałów i Komitetów PAN). Warto przy tym przypomnieć, że poziom całkowitego finansowania wszystkich instytutów PAN przez MEiN (ok. 900 mln zł) jest o połowę niższy od kwoty przeznaczanej na utrzymanie Uniwersytetu Warszawskiego. Również finansowanie Kancelarii (ok. 110 mln zł rocznie) nie jest znaczącym obciążeniem w porównaniu do innych instytucji państwowych (np. roczne wydatki na utrzymanie IPN sięgają 400 mln zł). Wynika z tego, iż PAN nie generuje wyjątkowego obciążenia dla budżetu państwa. Jakie są zatem powody braku zrozumienia przez decydentów potrzeb finansowych Akademii?

Niewątpliwie częściowo odpowiada za to zła opinia o PAN jako o instytucji, która od wielu lat nieskutecznie próbuje się

TEMAT NUMERU

zreformować. Rzeczywiście, podejmowane w ostatnich latach inicjatywy zmieniające ustrój Akademii (projekt Uniwersytetu PAN i projekt ustawy o PAN autorstwa zespołu prof. Pawła Rowińskiego) nie spotkały się z przychylnym przyjęciem zarówno w samej PAN, jak i jej otoczeniu. Mam, rzecz jasna, nadzieję, że przedłożony w marcu nowy projekt ustawy o PAN zakończy tę złą passę i zdejmie z Akademii odium instytucji niepotrafiącej się dookreślić. Jest to, moim zdaniem, jedyny sposób na unieważnienie argumentu, jakim nieustannie posługują się politycy różnych opcji: najpierw się zreformujcie, a potem rozważymy zwiększenie finansowania. Oczywiście, aby się to udało, nowy projekt ustawy powinien uzyskać silne poparcie, szczególnie w środowisku PAN. W ewentualnym braku takiego wsparcia upatruję jednego z najpoważniejszych zagrożeń wewnętrznych, do czego powrócę poniżej.

Kolejnym zagrożeniem dla funkcjonowania PAN jest konstrukcja budżetu nauki, w którym uczelnie i instytuty PAN finansowane są wedle wspólnego algorytmu. Jak pokazuje praktyka ostatnich trudnych miesięcy, przy ogólnej mizerii finansowej sfery publicznej uczelnie lepiej sobie radzą dokonując podziału części kosztów pomiędzy działalność dydaktyczną i naukową. Instytuty PAN nie mają jednak takich możliwości, co może prowadzić do pogłębienia stanu biedy tych placówek, których budżety tylko w niewielkim stopniu zasilane są z funduszy spoza MeIN. Dotyczy to w największym stopniu instytutów Wydziału I PAN (nauk humanistycznych i społecznych). Ten strukturalny problem polskiej nauki może być rozwiązany jedynie poprzez fundamentalną zmianę zasad dystrybucji jej budżetu. Niestety, na razie chyba nie jesteśmy gotowi do rzeczowej dyskusji na ten temat. Dowodem tego było powszechne oburzenie środowiska instytutów PAN na sugestię ich odrębnego ewaluowania (a zatem i finansowania) względem uczelni, którą to przedstawiłem w jednym z wywiadów prasowych.

Lista wyzwań zewnętrznych byłaby niepełna bez odniesienia się do sytuacji, jaka powstała po powołaniu Akademii Kopernikańskiej. Przypomnę, że zarówno PAN, PAU, jak i inne instytucje odniosły się negatywnie do jej utworzenia. Po upływie kilku miesięcy od kongresu założycielskiego Akademii Kopernikańskiej wątpliwości co do zasadności jej funkcjonowania nie straciły na aktualności. Co więcej, mam powody, aby poważnie traktować sygnały wskazujące na ewentualne przejście niektórych instytutów PAN przez Akademię Kopernikańską. W obecnym ustroju prawnym nie jest to możliwe, jednakże

praktyka legislacyjna ostatnich lat jasno pokazuje, że zmiany stosownych przepisów mogą się odbywać nadzwyczaj szybko.

Nie postrzegam natomiast jako fundamentalnego zagrożenia dramatycznej sytuacji, w jakiej znalazła się cała nauka polska wskutek reakcji Ministra Edukacji i Nauki Przemysława Czarnka na wypowiedź prof. Barbary Engelking. Panu Ministrowi, jak żadnemu innemu z jego poprzedników, udało się zjednoczyć całe środowisko naukowe i akademickie w proteście przeciw podważaniu konstytucyjnej wolności badań naukowych. Jak sądzę, solidarność środowiskowa sprawi, że działania Pana Ministra raczej nie doprowadzą do trwałych, negatywnych zmian systemowych. Natomiast stanowią dobrą ilustrację tego, co mogłoby się stać z instytutami PAN, gdyby władztwo polityków było nad nimi silniejsze.

ZAGROŻENIA WEWNĄTRZINSTYTUCJONALNE

Najpoważniejszym zagrożeniem mającym źródła wewnątrz PAN jest trwający od dekad brak dookreślenia, przede wszystkim w odniesieniu do zasadniczych funkcjonalnych celów działania Akademii. Oczywiście, w sensie formalnym są one zapisane w aktach prawnych, w szczególności w ustawie o PAN, w tym także w najnowszym projekcie. Jednakże w sferze codziennych praktyk, przekładających się na odbiór społeczny i jakość uprawianej nauki, wciąż mamy wiele do zrobienia. Szczególnie ważna jest percepcja Akademii jako instytucji służącej wiedzą ekspercką społeczeństwu i decydentom. PAN musi mieć status najważniejszej instytucji doradczej dla centralnej administracji rządowej. Jestem przekonany, że w Polsce nie uda się sprostać przyszłym wyzwaniom bez spożytkowania naszych kompetencji, zwłaszcza jeśli dotyczy to zmian klimatu, gwałtownego rozwoju sztucznej inteligencji czy kolejnych epidemii. Niestety, w tej chwili przyszli partnerzy – zarówno decydenci, jak i Akademia – nie są gotowi do takiej współpracy. Po stronie polityków, i to niezależnie od reprezentowanej opcji, przeważa nieufność względem niezależnych ekspertów. Po stronie Akademii jest ona odwzajemniana niewiarą w skuteczność współpracy z politykami. Finalnie tracą wszyscy: po stronie rządowej ceną są nietrafione decyzje, a po stronie Akademii – niedostateczne finansowanie wskutek położenia mniejszego nacisku na utrzymanie najważniejszego intelektualnego i eksperckiego zaplecza kraju.

To do nas należy przełamanie tego impasu, co wymaga okazania maksimum cierpliwości i profesjonalizmu. Nie ma co liczyć na to, że większe zrozumienie ze strony decydentów dla

naszej oferty dokona się samoistnie. Okazja do tego nadarza się już teraz, w trakcie rozwijającej się kampanii wyborczej. Musimy dotrzeć do polityków i podpowiedzieć im kampanijne tematy nawiązujące do nauki. Jest ich wiele: od wytartych, ale wciąż jakże aktualnych haseł o „budowaniu gospodarki opartej na wiedzy” i „ucieczce z pułapki średniego rozwoju”, po bardziej spersonalizowany i zregionalizowany przekaz wskazujący na rozwój nauki jako narzędzia budowy przewag gospodarczych w okręgach wyborczych.

Kluczowym wyzwaniem pozostaje mozolne przebijanie się instytutów PAN nie tyle do czołówki naukowej kraju, co międzynarodowej ekstraklasy naukowej. Rzecz jasna, nie uda się tego osiągnąć bez radykalnego wzrostu finansowania. Równie ważne jest wytworzenie pro jakościowego systemu sprzyjającego rozwojowi instytutów. W polskich warunkach może się to odbywać na dwa sposoby. Pierwszym jest tworzenie odgórnie sterowanych sieci placówek, czego przykład stanowi Sieć Badawcza Łukasiewicz i koncepcje najnowszych zmian ustawowych obejmujących instytuty badawcze. Jestem jednak przekonany, że nie sprawdzą się one w odniesieniu do badań podstawowych i nie powinny mieć zastosowania do *curiosity driven science*.

Drugą ścieżką systemową jest pozostawienie swobody badawczej, jaką charakteryzują się instytuty PAN. Będąc jednak bardziej precyzyjnym, należy tu raczej mówić o swobodzie kreowania kierunku rozwoju instytutów przez ich dyrektorów, których działania w tym zakresie, w aktualnym stanie prawnym, nie podlegają miarodajnej ewaluacji. W szczególności odnosi się to do instytutów uplasowanych w niezwykle – jak się okazało – rozciągliwej kategorii B+. *De facto* nie różnicuje się tych placówek z względu na jakość uprawianej nauki, o planach rozwojowych nie wspominając, gdyż nie są one przedmiotem ewaluacji.

O zasadności, a wręcz konieczności takiej ewaluacji przekonują mnie moje osobiste doświadczenia. Jako członek różnych gremiów Wydziału II PAN brałem udział w likwidacji trzech instytutów PAN: Instytutu Ekologii PAN, Instytutu Środowiska Rolniczego i Leśnego PAN, a obecnie Instytutu Parazytologii PAN. We wszystkich tych przypadkach likwidacja była następstwem nawarstwiających się błędów ich kierownictwa. Czy te likwidacje były do uniknięcia? Jak najbardziej, pod warunkiem, iż dyrektorzy tych placówek wdrażaliby rekomendacje formułowane przez eksperckie zespoły ewaluacyjne powołane przez Wydział II PAN.

xxx

Dyrektorzy zlikwidowanych placówek formalnie nie złamali żadnych przepisów, gdyż te nie zobowiązują ich do dostosowania się do rekomendowanych programów naprawczych. Stąd też, aby zapobiec podobnym sytuacjom, w nowym projekcie ustawy o PAN znalazła się propozycja, by wdrażanie rekomendacji zespołów ewaluacyjnych miało obligatoryjny charakter, oczywiście z możliwą ścieżką odwoławczą. Propozycja ta została głośno oprotestowana przez część dyrektorów instytutów skupionych w nieformalnym ciele pod nazwą Porozumienie Instytutów Naukowych PAN (PIN PAN). Protest ten był słyszalny zarówno w środowisku instytutów, jak i w rządowych gabinetach. Warto się więc pokrótce przyjrzeć argumentacji dyrektorów związanych z PIN PAN.

PAN WEDŁUG PIN PAN

Oczekiwany przez PIN PAN ustrój PAN został zapisany w propozycjach, z którymi można się zapoznać na stronie internetowej: <https://pinpan.pl/ustawa-o-pan-projekt-pin-pan/>. Nie mam zamiaru szczegółowo go analizować, odniosę się tylko do najważniejszego pomysłu, który wprost stoi w sprzeczności z zapisami nowego projektu ustawy. Jest nim merytoryczna i funkcjonalna niezależność instytutów PAN od Korporacji PAN. Dobitnie wyraził to jeden z liderów PIN PAN, Dyrektor Instytutu Badań Literackich PAN, dr. hab. Grzegorz Marzec, w majowym wydaniu „Forum Akademickiego”: „Mam ogromny szacunek do korporacji, z wieloma członkami PAN utrzymuję bardzo dobre, niekiedy prawie przyjacielskie relacje. Nie uważam jednak, by przekazanie narzędzi nadzorczych nad instytutami w ręce korporacji, a to przewiduje projekt powstały w Akademii, było dobrym pomysłem [...]. Sukces wielu instytutów wynika m.in. właśnie z faktu, że ten związek [z Korpora-

cją, przyp. mój] został w roku 1997 znacząco poluźniony, a kierowanie instytutami zostało przekazane w ręce osób, głównie w średnim wieku, które miały gruntowną wiedzę o swoich instytutach”. Po czym Dyrektor kontynuuje: „Jednocześnie zdecydowana większość członków korporacji to przedstawiciele uczelni, którzy, co zupełnie naturalne i zrozumiałe, mają zwykle niewielką wiedzę o instytutach”. Zatem, Drodzy Korporanci, nie znieć się i się nie wtrącajcie, bo możecie tylko zepsuć.

Nie muszę dodawać, że jestem wypowiedzią Dyrektora Marca do głębi zbulwersowany. Niestety, nie jest on w swych poglądach odosobniony, co sprawia, że działalność PIN PAN uważam za jedno z najpoważniejszych zagrożeń dla integralności Akademii, w tym tego, co legło u podstaw nowego projektu ustawy o PAN: uczynienia z niej instytucji funkcjonującej dzięki przenikaniu się i harmonijnej współpracy jej dwóch filarów: instytutów PAN i korporacji PAN. Z jednej strony ma to być osiągnięte poprzez włączenie dyrektorów instytutów PAN w najważniejsze procesy decyzyjne, w tym wybór kierownictwa PAN oraz przekształcenia instytutów. Z drugiej zaś służyć ma temu wdrożenie systemu eksperckiej ewaluacji instytutów prowadzonej siłami korporacji PAN. Wielokrotnie brałem

udział w takich ewaluacjach i wbrew twierdzeniom Dyrektora Marca jestem pewien, że wpływają one projąkociowo na funkcjonowanie instytutów.

Czy zatem PAN przetrwa najtrudniejszy okres swojej historii? To zależy od nas samych—Korporantów i środowiska instytutów PAN. Jeśli uda się nam przekonać opinię publiczną i decydentów do tego, że jesteśmy potrzebni, to będziemy mogli liczyć na zwiększenie poziomu finansowania i dalszy rozwój. Jeśli zaś nasilą się tendencje odśrodkowe, manifestowane przez PIN PAN, to zakończymy jako dwie odrębne instytucje: Polską Akademię Nauk ukształtowaną na podobieństwo PAU, oraz sieć instytutów podobną do Sieci Badawczej Łukasiewicza, pomniejszoną o placówki inkorporowane do Akademii Kopernikańskiej. W nowo powstałych strukturach, czego jestem absolutnie pewien, nie będzie miejsca na funkcjonowanie asocjacji takich jak PIN PAN, a dyrektorzy będą odwoływani jednym telefonem. Tę ostatnią myśl pozwalam sobie dedykować właśnie dyrektorom, z nadzieją na pogłębioną refleksję nad przyszłością własną i kierowanych przez nich placówek.

prof. dr hab. Marek Konarzewski
Prezes Polskiej Akademii Nauk

PROF. DR HAB. BEATA TARNOWSKA

Opowieść o dwóch miastach

Wyróżnienie w Konkursie o Nagrodę Naukową Oddziału PAN w Olsztynie i w Białymstoku w dziedzinie nauk humanistycznych i społecznych (2021)

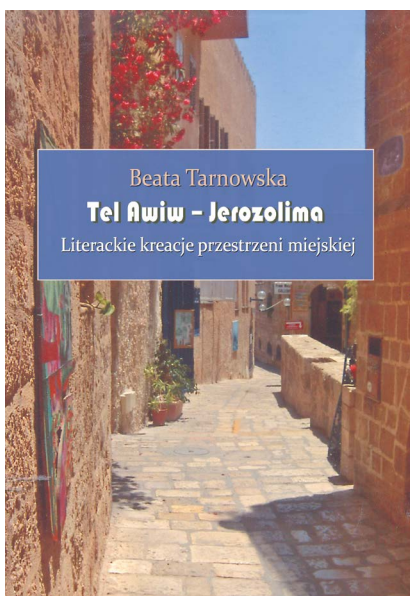
Książka *Tel Awiw – Jerozolima. Literackie kreacje przestrzeni miejskiej* (Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, 2019) podejmuje temat kreacji przestrzeni miejskiej w dziele literackim na przykładzie literatury polsko-żydowskiej, polsko-izraelskiej oraz nowohebrajskiej. Wybór dwóch najważniejszych miast Izraela jako przedmiotu badań wynika nie tylko z ich znaczenia w historii, kulturze i świadomości Izraelczyków, ale też faktu, że jak dotąd miasta te nie stanowiły – zwłaszcza w kontekście twórczości pisarzy żydowskich oraz izraelskich – przedmiotu badań w polskim dyskursie literaturoznawczym. Jednym z celów książki jest zatem przybliżenie polskiemu odbiorcy zagadnień związanych z problematyką przestrzeni miejskiej, na przykładzie nowego materiału egzemplifikacyjnego, a także w oparciu o metodologię uwzględniającą perspektywę innych dyscyplin, takich jak geografia humanistyczna, *sound studies* czy *sensory studies*. Odczytywanie miasta nie tylko w kontekście wizualnym, ale również fonicznym i olfaktorycznym, implikuje nowe pytania, m.in. o tożsamość miejsc oraz proces autoidentyfikacji z przestrzenią miejską. Podział książki na dwie części, porządkujący materiał według kryterium językowego, ukazuje zarazem historyczne przemiany miejskiego *sensorium*.

Część pierwsza zawiera ułożone w porządku chronologicznym analizy utworów powstałych w języku polskim, począwszy od lat 30. XX wieku aż po czasy współczesne. Obrazy Tel Awiwu, a w mniejszym stopniu Jerozolimy, pojawiają się przede

wszystkim w należących do nurtu międzywojennej literatury polsko-żydowskiej wierszach Andy Eker i Maurycego Szymła, w pochodzącej z 1960 roku mikropowieści Leo Lipskiego *Piotruś*, jak również w topocentrycznej twórczości Renaty Jabłońskiej, przybyłej do Izraela z rodzinnej Łodzi w 1957 roku, a debiutującej w latach 90. XX wieku.

Druga część książki poświęcona jest analizie obrazów Tel Awiwu i Jerozolimy w literaturze tworzonej w Erec Israel/Izraelu w języku hebrajskim. Ta część monografii z oczywistych powodów nie wyczerpuje tematu, a stanowi jedynie jego egzemplifikację: główny nurt literatury nowohebrajskiej w dużej mierze związany jest bowiem z przedstawianiem – także wielkomiejskiej – przestrzeni. Spośród pisarzy hebrajskojęzycznych analiza obejmuje utwory twórców tzw. drugiej generacji, przybyłych do Erec Israel w bardzo młodym wieku, jak Natan Alterman i Awot Jeszurun, a także urodzonych w późniejszych dekadach pisarzy „pokolenia państwa”: Jehudy Amichaja i Amosa Oza.

Literackie realizacje tematu Jerozolimy i Tel Awiwu implikują wielość powtarzających się w rozmaitych wariantach obrazów-metafor i wątków myślowych: od sposobów opisu percypowanej przestrzeni i symboliki poszczególnych elementów miejskiego oraz otaczającego miasta krajobrazu, po związaną ze zjawiskiem metropolizacji, topograficznie lokowaną jednostką i zbiorową tożsamość. Przedmiotem namysłu badawczego uczyniłam m.in. proces stawania się przestrzeni miejskich, a zwłaszcza Tel Awiwu, lokalizacjami identyfikacyjnymi. Poczucie podwójnej, geograficzno-kulturowej przynależności dotyczy przy tym zarówno twórców piszących po polsku, jak i po hebrajsku. Jak dalece poetycka wizja dwóch najważniejszych

Beata Tarnowska

Tel Awiw – Jerozolima

Literackie kreacje przestrzeni miejskiej

NAGRODA ODDZIAŁU

miast Erec Israel/Izraela naznaczona została europocentrycznym punktem widzenia? W jaki sposób izraelskocentryczna literatura hebrajska okresu *jiszuwu* oraz pierwszych dekad istnienia państwa Izrael, skupiona na kreowaniu nowego bohatera wyzbytego wszelkich związków z diasporą, zdołała uporać się z pamięcią o Europie? Nader istotne jest również pytanie o „poetycką produktywność” Tel Awiwu i Jerozolimy, polegającą na zdolności do rozbudzania przez te miasta przestrzennej wyobraźni pisarzy oraz przekraczania utrwalonych w tradycji literackiej konwencji.

W literackich wizerunkach: zbudowanego na nadmorskich piaskach, otwartego i nowoczesnego Tel Awiwu oraz „wykutej w skale” konserwatywno-religijnej Jerozolimy – kontrastują ze sobą opatrzone symbolicznym znaczeniem elementy przyrodniczo-krajobrazowe i topograficzne detale. Mury Jerozolimy – stały motyw wierszy Jehudy Amichaja oraz prozy Amosa Oza – symbolizują z jednej strony bezpieczeństwo, historyczne trwanie i więź Izraelczyków z krajem ich praojców, a z drugiej jawią się jako spowinowacony z „dołem” symbol zamknięcia, rozpadu, wojny, chaosu i śmierci. Utwory Amichaja i Oza, dalekie od skonwencjonalizowanych przedstawień Świętego Miasta, burzą przy tym jego wyidealizowany obraz: zarówno w aspekcie przestrzennym, jak i czasowym, miasto staje się bowiem ewokującym negatywne konotacje labiryntem. Natomiast specyficzny charakter Tel Awiwu – „miasta zmian i adaptacji”, nieprzywiązyującego wagi do historii, łączono z brakiem solidnych fundamentów. Piasek, na którym wzniesiono to miasto, wywołuje asocjacje z wiatrem i symbolizuje tym samym prowizoryczność, tymczasowość i krótkotrwałość (Lipski). Obrazy współczesnych miejskich ruin, czyli domów wyburzanych w Tel Awiwie, aby zrobić miejsce nowym, bardziej zmodernizowanym, przywodzą na myśl zburzenie Świątyni Jerozolimskiej, a nade wszystko zagładę żydowskiego świata w Europie (Jeszurun).

Podczas gdy Jerozolimę cechuje „zamknięcie się” na przeszłość inną niż jej własna, otwartość Tel Awiwu sprawia, że pustkę spowodowaną brakiem długiej historii wypełnia – na przekór duchowi tego wychylonego w przyszłość miasta – nostalgia za pierwszymi latami jego istnienia (tzw. „Małym Tel Awiwem”) oraz za diasporyczną przeszłością (Alterman, Jabłońska). Na percypowany obraz tego miasta nakłada się pamięć pozostawionych w Europie miast i miasteczek, a przenikające się nawzajem obrazy różnych miejskich przestrzeni tworzą jak gdyby kolejną, fantasmagoryczną przestrzeń (Jeszurun, Jabłońska).

Literackie przedstawienia Jerozolimy i Tel Awiwu różni ponadto charakter prezentowanych przestrzeni audialnych i olfaktorycznych: przerywana odgłosami wiatru i pojedynczych wystrzałów cisza „niereczywistego miasta”, jakim jest Jerozolimka z prozy Amosa Oza, stanowi przeciwieństwo telawiwskiej kakofonii dźwięków opisanej w prozie Natana Altermana oraz w wierszach Renaty Jabłońskiej. Podobnie zapachy morza, spalin oraz kwitnących w sercu Tel Awiwu drzew i krzewów nie przypominają przywoływanych w prozie Oza jerozolimskich zapachów kamieni, sosen i pustyni. Natomiast wspólne jest nakładanie się – choć w różnym stopniu – wymiaru geograficznego oraz alegorycznego. Symbolizacja i metaforyzacja (a szczególnie animalizacja bądź antropomorfizacja) określonych geograficznie miejsc sprawiają, że obraz miejskiej przestrzeni nie tylko wykracza poza dosłowność poetyki realistycznej, ale również odsłania charakter wyobraźni przestrzennej poszczególnych twórców oraz jej zakotwiczenie w tradycji żydowskiej.

Prof. dr hab. Beata Tarnowska
Instytut Literaturoznawstwa
Wydział Humanistyczny UWM w Olsztynie

KUŹNIA MŁODYCH TALENTÓW AKADEMII MŁODYCH UCZONYCH

VI EDYCJA, 8-10.09.2023, JABŁONNA

Akademia
Młodych
Uczonych

DR HAB. MACIEJ SAŁAGA

Młodzi do dzieła!

Zachęcamy do udziału w Kuźni Młodych Talentów Akademii Młodych Uczonych (KMT AMU). KMT AMU to warsztaty skierowane do młodych naukowców rozpoczynających swoją przygodę ze światem nauki. Tegoroczna VI edycja odbywać się będzie w Domu Zjazdów i Konferencji Polskiej Akademii Nauk w Jabłonie, w dniach 08–10.09.2023 r.

Warsztaty będą składały się z trzech szkoleń, tj. w zakresie autoprezentacji i wystąpień naukowych (kierowanych przez dr. Pawła Sobczuka, mgr Zuzannę Podgórską i dr. hab. Andrzeja Katunina); przygotowania wniosków o granty na badania (prowadzonych przez dr. hab. Michała Bogdziewicza i dr. hab. Łukasza Sadowskiego); a także analizy statystycznej wyników badań (pod opieką dr. hab. Szymona Drobniaka i dr. Zuzanny Nowickiej), a ich głównym celem ma być rozwinięcie umiejętności miękkich u młodych naukowców. Ponadto uczestnicy KMT AMU będą mogli wziąć udział w debacie poświęconej mobilności naukowców. Do udziału zachęcamy doktorantów reprezentujących różne dziedziny, m.in. nauki rolnicze, biologiczne, medyczne, matematyczne i techniczne. Dobór uczestników nakierowany będzie na

utworzenie grupy interdyscyplinarnej, aby umożliwić wymianę doświadczeń i współpracę pomiędzy uczestnikami po zakończeniu warsztatów. Przewidziane są również spotkania integracyjne służące nawiązaniu nowych znajomości.

Aby wziąć udział w KMT AMU, należy wypełnić formularz aplikacyjny, zawierający opis najważniejszego osiągnięcia naukowego, uzasadnienie chęci udziału w warsztatach i jednostronicowe CV. Zgłoszenia przyjmowane są do 30 czerwca br. W dniu 1 sierpnia br. nastąpi ogłoszenie listy osób zakwalifikowanych.

W trakcie warsztatów uczestnicy będą proszeni o krótkie przedstawienie swoich badań w formie prezentacji multimedialnej (maksymalnie 3 slajdy, 5 minut). Następnie zostanie wybrane i nagrodzone najbardziej interesujące wystąpienie!

Więcej informacji można znaleźć na stronie internetowej KMT AMU: <https://amu.pan.pl/kmtamu/>

Pytania prosimy kierować na adres: kuznia.amu@gmail.com

Dr hab. Maciej Sałaga, przewodniczący Rady Programowej KMT AMU.
Zakład Biochemii, Wydział Lekarski, Uniwersytet Medyczny w Łodzi.